

Олександра Дубасенюк,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри професійно-
педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління,
Житомирський державний
університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Проблема розвитку професійних цінностей майбутніх фахівців, що ґрунтується на моральних цінностях постає актуальною у всі часи. Професійні цінності передбачають формування у молоді здатності до вибору світоглядних та моральних цінностей, створення моральних критеріїв, заснованих на гуманістичних ідеалах. Ціннісне виховання визначає також передачу молоді загальнолюдського ціннісного досвіду, у тому числі й професійного досвіду.

В якості методології ціннісного професійного розвитку та виховання особистості розглядаються такі концепції як прагматизм Дж. Дьюї, новий екзистенціалізм М. Бубера, гуманістична психологія К. Роджерса, А. Г. Маслоу, когнітивна концепція морального розвитку Л. Колберга, епігенетична модель особистості Е.Х. Еріксона та ін. Методологічне підґрунтя професійного та ціннісного розвитку особистості закладено також у наукових працях, українських учених: людиноцентриський підхід В. Кременя [5], аксіологічна модель фахівця Л. Хомич [6], психолого-педагогічні засади ціннісного та творчого підходу представлено у роботах І. Беха, Г. Васяновича, І.Зязюна, С. Максименка, В. Моляка, В. Рибалка [2; 4], проблеми цифровізації освіти висвітлено у дослідженні В. Бикова, О. Спіріна, О. Пінчука [3] та ін. Проаналізуємо тенденції розвитку професійних цінностей суб'єктів освіти.

Тенденція зростання ролі неперервної освіти в сучасному світі. Однією з основних цінностей сучасного суспільного розвитку є неперервність освіти, ціложиттєве навчання. Значною мірою це пов'язано з розвитком самої освіти і значенням освіченості в життєдіяльності кожної людини. Освіта постає як інтегральна єдність навчально-виховного процесу, яка спрямована на гармонізацію двох складових буття особистості: соціальної (загальної, значущої) індивідуальності її розвитку та індивідуального (особливого, одиничного) в його соціальному сенсі.

Водночас простежується тенденція зростання значення навчання, наукової підготовки здобувачів освіти, що стало відчутно проявлятися в світі вже з другої половини минулого століття. Отже, особливого значення набуває саме навчання/освіта - процес набуття і засвоєння знань, умінь, навичок.

Спостерігається розширення освітнього простору (процесів просвітницької, навчальної діяльності), його меж в географічному, гендерному, віковому, соціальному, професійному та інших напрямках. Освіта і професійне навчання охопило всі регіони світу. Нині практично немає такої країни, де б була відсутня система загального шкільного та спеціального навчання громадян у ЗВО.

Тенденція швидкого зростання процесів інформатизації суспільства. Окреслені тенденції сприяють зміні термінів та інтенсивності навчання. Зростає роль цифрових технологій у підвищенні якості підготовки майбутніх фахівців, зближеність освіти з наукою (мобільність, диференційованість, індивідуальність, самостійність, організованість, проєктність, компетентність), що робить процес навчання більш гнучким, пристосованим до сучасних реалій, забезпечуючи тим самим формування конкурентоспроможних професіоналів [3; 7]. Протягом ХХ ст. модернізація освіти була зосереджена переважно на оновленні її змісту. Але у ХХІ ст. цього уже недостатньо, оскільки виникає потреба вдосконалення організаційних форм, методів, засобів навчання, створення дієвого цифрового освітнього простору завдяки цифровізації освіти. Визначені процеси зумовлюють необхідність створення інститутів ціложиттєвого навчання людини. Останнє впливає на організацію дистанційного навчання і розвиток системи підвищення кваліфікації та освітнього рівня, набуття інноваційних знань фахівцями, їх перепідготовки в будь-якій новій професійній сфері.

На сучасному етапі суспільного розвитку найважливішою глобальною проблемою слід вважати безперервність освіти на основі інформатизації освіти. Ми поділяємо думку фахівців, які вважають безперервну освіту основною, єдиною продуктивною педагогічною ідеєю сучасного етапу світового розвитку. Оскільки безперервна освіта сьогодні - це не лише професійна освіта дорослих, але й освіта як довічний процес прагнення особистості до постійного пізнання себе та навколишнього світу, який постає її цінністю. Відтак, метою безперервної освіти є всебічний розвиток людини, що сприяє збереженню та розвитку культури суспільства і, зокрема професійних цінностей.

Тенденція саморозвитку особистості. У зв'язку з цим зростає значення розвитку ціннісних орієнтацій суб'єктів освіти, як педагогів, так і студентів. Це означає відображення у свідомості людини цінностей, що визнаються нею в якості стратегічних життєвих цілей та світоглядних орієнтирів. Важливо зазначити, що професійні цінності є складовою педагогічної культури. У свою чергу педагогічна культура розглядається як системне утворення, що вміщує сукупність її основних компонентів: аксіологічний, світоглядний, діяльнісний/технологічний, евристичний та особистісний [1, с. 225-226].

У нашому дослідженні домінуючим постає аксіологічний компонент професійної та педагогічної культури, що передбачає засвоєння і прийняття викладачем цінностей педагогічної праці: а) професійно-педагогічні знання (психологічні; історико-педагогічні, закономірності цілісного педагогічного процесу, загальні та індивідуальні особливості юнацького віку); б) педагогічне мислення і рефлексія; в) педагогічний такт та етика. Такий підхід дає змогу педагогам спрямовувати діяльність студентів у контексті ціннісних професійних

орієнтацій.

Світоглядний компонент є процесом і результатом формування педагогічних переконань, професійних інтересів, переваг, ціннісних орієнтацій у педагогічній сфері. Культура педагогічного мислення передбачає: розвиток здатності до педагогічного аналізу і синтезу, а також розвиток таких якостей мислення, як критичність, самостійність, широта, гнучкість. Культура педагогічного мислення має три рівні: 1) рівень методологічного мислення, спрямованого педагогічними переконаннями викладача. 2) тактичного мислення, що дає можливість викладачу матеріалізувати педагогічні ідеї в технології педагогічного процесу; 3) самостійного творчого застосування загальних педагогічних закономірностей до часткових явищ реальної педагогічної дійсності. Діяльнісний/технологічний компонент педагогічної культури викладача розкриває її технологічний аспект, способи й прийоми взаємодії учасників освітнього процесу в культурі спілкування, активне використання педагогічної техніки, інформаційних та освітніх технологій тощо. Евристичний компонент педагогічної культури викладача підкреслює творчу природу педагогічної діяльності, можливості цілісного педагогічного процесу в індивідуально-творчому розвитку викладача та студентів; здатність викладача до педагогічної імпровізації, засвоєння передового педагогічного досвіду.

Особистий компонент означає: особливий спосіб життя особистості, її спрямованість та прагнення до постійного вдосконалювання системи специфічних відносин, поглядів і переконань у сфері навчання та виховання. Відповідно професійні цінності педагога передбачають розвиток спеціальних здібностей майбутніх фахівців. До них віднесено: ділові якості (сумлінність, структурі відповідальність, працьовитість, дисциплінованість, енергійність, точність); рефлексивні якості (акуратність, підтягнутість, самокритичність, широкий кругозір, ерудиція); комунікативні якості (уважність, чесність, надійність, справедливість, стриманість, вимогливість, обов'язковість); емпатійні якості (гуманність, взаєморозуміння, доброта, тактовність, обов'язковість, здатність до співпереживання й атракції). До ідейно-моральних якостей суб'єктів освіти віднесено: переконаність, принциповість, патріотизм, колективізм, порядність, інтелігентність

Таким чином, неперервність освіти та цифровізація освітнього процесу в закладах професійної освіти, фахової передвищої та вищої освіти робить його більш гнучким, пристосованим до сучасних реалій, що забезпечує формування конкурентоспроможних професіоналів, а також створює умови для самовдосконалення, самореалізації, розвитку професійних цінностей, креативності та творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми професійної освіти: навчально-методичний посібник. Укл. Дубасенюк О.А. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 330 с.

2. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія / Київ-Чернівці : «Букрек», 2018. 296 с.
3. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. №1. С. 27–36.
4. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посібник. Київ. МАУП, 2000. 312 с.
5. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ: Т-во «Знання» України. 2011. 520 с.
6. Хомич Л.О. Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: Наук.-аналіт. доп. К., 2021.
7. Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 26 січ. Харків ; Ломжа, 2023. Ч. 1. 362 с.